Mellannamn

Av Henrik Bruun Williams

I och med personnamnslagen från 1982 har det i Sverige blivit möjligt att anta s.k. mellannamn. Fenomenet skall ha sitt ursprung i danskans och norskans tilläggsnamn (Brylla 2002 s. 61) och utgörs enligt namnlagen av »ett tidigare efternamn» (§ 24), eller, när det gäller barn, ett efternamn som bärs av den förälder från vilken barnet inte fått sitt eget efternamn (§ 25). Man får inte bära mer än ett mellannamn och detta skall »alltid bäras närmast framför efternamnet» (§ 29). Av det sista kan man indirekt sluta sig till att mellannamn inte utgör efternamn; egentlig definition av termen *mellannamn* förekommer inte.

För en språkvetare tycks det i förstone som att introduktionen av mellannamn inte skulle förorsaka några bekymmer. Nymodigheten reglerar egentligen bara ett äldre inkonsekvent bruk av dubbelnamn, främst bland kvinnor som ofta behöll sitt tidigare efternamn vid äktenskap genom att foga mannens släktnamn till sitt eget, oftast med bindestreck. Detta hade fördelen att kvinnan kunde anknyta till sin tidigare identitet samtidigt som traditionen att ta mannens efternamn ändå följdes. Kvinnor behöll också på detta sätt sin invanda alfabetisering i namnlistor. Med det nya bruket slipper man bindestrecknamnen och deras oklara status, åtminstone hade man kunnat tro det ...

Det visar sig nämligen att mellannamnen har ställt till värre problem än de har bidragit till att lösa, eller som Eva Brylla (2002 s. 61) uttrycker det: »Låt mig bara först som sist konstatera att företeelsen mellannamn har visat sig svår att begripa och tillämpa både för allmänhet och myndigheter.»

Mina bevekelsegrunder för att behandla ämnet mellannamn är klart personliga. När jag gifte mig 1983 tog jag min hustrus efternamn. För några år sedan tog jag tillbaka mitt tidigare efternamn som mellannamn i samband med att jag gjorde mig av med ett oönskat förnamn. Jag trodde att detta skulle passera obemärkt utanför den närmaste familjekretsen, men jag hade alldeles fel.

Genast efter att namnändringen godkänts fick jag tillsänt mig ett nytt körkortsunderlag. Jag hade förväntat mig att istället för Efternamn: *Williams*, Förnamn: *Per Henrik* skulle underlaget nu lyda *Williams* resp. *Henrik Bruun*, men så var inte fallet. Enligt körkortsmyndigheten skulle körkortet ställas ut till Efternamn: *Bruun Williams*, Förnamn: *Henrik*.

Till dess att körkortsunderlaget anlände hade jag inte närmare reflekterat över vare sig mellannamn allmänt eller följderna av mitt eget upptagande av ett dylikt. Jag har av mina akademiska lärare blivit lärd att bibliografier och andra alfabetiska listor skall ställas upp enligt efternamn och att alla andra namn uppförs efter det

följande kommatecknet. Sålunda återfinns i min publicerade forskning bland annat *Johnsen, Ingrid Sannes* och *Friesen, Otto von*. Undantag gjordes för kulturer där traditionen bjuder annorlunda, till exempel *Albano Leoni, Federico* och *Kousgård Sørensen, John*. Men svenskar har jag alltid uppfört under efternamn, om jag själv fått råda.

På denna punkt har det visat sig att jag är bedrövligt ensam. Även i sammanhang där man skulle förvänta sig att folk visste bättre, t.ex. vid universitetet, listas regelmässigt mellannamn efternamn, förnamn. Detta för med sig att namnbärarna i dessa fall alfabetiseras enligt mellannamnet, vilket säkert i många fall också är vad vederbörande önskar. Jag känner till och med till fall där kvinnor »olagligt» använder sig av bindestreck mellan mellannamn och efternamn för att uppnå denna effekt så att (hyper-)korrekta personer av min egen typ inte skall alfabetisera »fel».

Vari ligger då problemet? Det ligger helt enkelt i det faktum att det aldrig var min avsikt att byta efternamn från *Williams* till *Bruun Williams*. Detta har jag enligt lagen inte heller gjort eftersom ett mellannamn ju inte är ett efternamn, men i praktisk mening har det ändå skett. Allt fler näringsidkare hämtar nämligen sina personuppgifter direkt från officiella register och utgår inte från vad deras kunder uppger. För myndigheter och andra offentliga instanser är detta nämast regeln. Detta får följden att mycket av min post numera är adresserad till *Bruun Williams, Henrik*. Jag får också leta efter mitt eget namn i andra ändan av alfabetiska register jämfört med vad jag har blivit van vid. Jag får erkänna att de praktiska konsekvenserna av detta inte är förödande, men det har varit ett ganska svårt slag mot min personliga integritet: mitt efternamn har utan mitt godkännande bytts ut. Hur kunde det bli så?

Det är uppenbart att lagstiftarna, trots förhoppningsvis goda intentioner, allvarligt överskattat två faktorer.

Den första faktorn rör allmänhetens förmåga att anpassa sig till juridiska och onomastiska spetsfundigheter. Mellannamn är ju bevisligen av efternamnskaraktär och förknippas därför av de flesta naturligt med efternamn och alldeles bestämt inte med förnamn. Det för mig som språkvetare så naturliga mönstret *Caesarsson, Anders Bertilsson* uppfattas också uppenbarligen som närmast stötande av de flesta svenskar. Mönstret *Bok Ceder, Anna* känns däremot naturligt och ansluter väl till både det inhemska mönstret *Ask-Upmark* och det utländska *Rivera Gonzales*.

Den andra faktorn rör en så fundamental sak som hur dataregister byggs upp. I folkbokföringsregistret registreras mitt namn »*Bruun Williams, Henrik» där asterisken i en not förklaras som att den »markerar mellannamn». Ian Zettersten (2000) vid skattekontoret i Uppsala skriver i ett brev till mig: »Det är möjligt att denna upplysning skulle kunna lämnas på en mer framträdande plats på blanketten, därom kan jag dock inte uttala mig. Detta är i vart fall den lösning som

man valt vid Riksskatteverkets Folkbokföringsenhet vid utformandet av blanketten.» Som representant för den nämnda instansen motiverar Thomas Erikson (2000) i ett annat brev till mig varför man har valt den gällande ordningen. Jag tillåter mig att citera ganska utförligt ur hans brev:

> Den fråga du väcker är vilken som är den korrekta placeringen av mellannamnet när en persons namn anges enligt principen efternamn följt av komma och därefter av förnamn, s.k. spetsställning av efternamn. Namnlagen innehåller inte några regler om hur namn ska anges i register [...]. En regel till ledning för placeringen av mellannamn, tidigare kallat tilläggsnamn, fanns däremot vid tiden för den föregående namnlagen [...]. Den regeln fanns emellertid inte i namnlagen utan i 1967 års folkbokföringskungörelse (1967:495) och gällde därmed enbart de register som fördes för folkbokföringen. Regeln i fråga fanns i förordningens 1 § och definierade efternamn som släktnamn eller tilläggsnamn och släktnamn. Därmed fanns ett författningsstöd för att i folkbokföringen behandla tilläggsnamn (mellannamn) som en del av efternamnet. En särskild markering av tilläggsnamnet skulle dock göras i de kyrkoböcker som då fördes för folkbokföringen.
>
> När den nuvarande namnlagen trädde i kraft angavs i punkt 4. övergångsbestämmelserna till den lagen att tilläggsnamn enligt den tidigare lagen skulle anses som mellannamn enligt den nya. [---] Den ändrade terminologien medförde att den ovannämnda definitionen av efternamn i 1 § folkbokföringskungörelsen togs bort. Det ansågs inte nödvändigt att ersätta den definitionen med en motsvarande ny. I motiven till författningsändringarna sades emellertid inte något som skulle kunna föranleda en ändring i praxis för angivande av mellannamn i personbevis m.m.
>
> Du skriver att praxis att ange mellannamn tillsammans med efternamn vid spetsställning av efternamnet kan leda till förvirring om vad som är rätt efternamn för en person som bär mellannamn. Det kan ligga en hel del i detta, i synnerhet som mellannamn vanligen inte särskilt redovisas hos andra myndigheter som tar emot uppgifter från folkbokföringen. Exempelvis innehåller varken körkort eller pass en särskild markering av mellannamn.
>
> Om man vid spetsställning av efternamn redovisar mellannamn tillsammans med förnamn riskerar man å andra sidan en motsvarande förvirring om vad som är en persons rätta förnamn. Mellannamnet skulle ju då kunna uppfattas som ett sista förnamn. Det kan rentav hävdas att detta skulle strida mot namnlagen, som innehåller ett förbud mot förnamn av påtaglig efternamnstyp. I 34 § namnlagen anges nämligen att som förnamn inte får godkännas bl.a. namn som uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn. Den formuleringen syftar enligt lagens förarbeten framför allt på namn av påtaglig efternamnstyp. Mellannamn är som regel av sådan typ eftersom de till sitt ursprung är efternamn.
>
> Både den placering av mellannamn som du förordar och den som nu tillämpas kan alltså leda till otillfredsställande resultat.

> Till försvar för nuvarande placering av mellannamn i personbevis etc. kan anföras att den sannolikt ter sig naturlig för de flesta. Mellannamnet uppfattas och används kanske av de flesta som en del av efternamnet och vanligt är att namnbäraren själv anger de båda namnen med bindestreck emellan. Inte minst torde detta anses som det naturliga när barn till föräldrar med olika efternamn bär den ene förälderns efternamn som eget efternamn och den andre förälderns efternamn som mellannamn.

Thomas Eriksons brev är insiktsfullt och han har utan tvivel rätt i det han anför i sista stycket. Men vad beträffar risken att sammanblanda mellannamn med förnamn kommer han enligt min mening med dels ett missledande, dels ett förfelat påstående. Att namnlagen »innehåller ett förbud mot förnamn av påtaglig efternamnstyp» är inte korrekt, även om ett dylikt kan utläsas av lagens förarbeten. Dessutom förvandlas inte ett mellannamn till förnamn i juridisk mening bara för att någon till äventyrs tycker sig uppfatta det »som ett sista förnamn».

Den av Erikson befarade risken att det skulle uppstå »förvirring om vad som är en persons rätta förnamn» om man »redovisar mellannamn tillsammans med förnamn» är starkt överdriven. Mellannamn kommer alltid omedelbart före efternamn och ingen kan rimligen ledas att tro att t.ex. *Bruun* skulle kunna vara ett förnamn. Erikssons båda argument mot typen *Williams, Henrik Bruun* bortfaller därmed helt.

Till yttermera visso förefaller dessutom spärren mot efternamnsliknande förnamn illa genomtänkt. För det första finns ingen motsvarande inskränkning av rätten att bruka förnamnsliknande efternamn, t.ex. *Björn, Folke, Owe* och *Rolf*. För det andra godkänns som bekant patronymiska förnamn som »placeras i det fullständiga förnamnets slutfält» (Brylla 2002 s. 63). Denna namntyp förkommer långt ifrån bara i adliga familjer, en vän till mig heter exempelvis *Eva-Karin Nilsdotter Persson* och har sitt patronymiska förnamn efter fadern Nils Albert Nilsson.[1] I körkortet står det *Persson, Eva-Karin Nilsdotter* och det sistnämnda har ju efternamnskaraktär i minst lika hög grad som mellannamn.

Lösningen på problemet är inte nya dataregister med eget fält för mellannamn. Vid all typ av enradsredovisning uppställd enligt spetsställningsprincipen kommer problemet att återuppstå. Lagstiftarna kan ändra sig på denna punkt och klart bestämma att endast riktiga efternamn får finnas i efternamnsfält och -position. Detta skulle ske till stor glädje för mig men till förfång för alla som vill överta äktenskapspartners efternamn men egentligen behålla sitt eget. Alternativet är att godkänna dubbelnamn.

Intressant nog lades det nyligen fram en motion i Sveriges riksdag av miljöpartisterna Mikaela Valtersson och Helena Hillar Rosenqvist (2002/03). Av

---

[1] En hypotetisk broder till henne kunde alltså fullt lagligt ha hetat *Nils Nilsson Nilsson Nilsson*, förutsatt att han hade gift sig med en kvinna med efternamnet *Nilsson* och använt antingen sitt eget eller hennes efternamn som mellannamn.

hänsyn till »jämställdhet, barnens intressen och etnisk mångfald» förespråkar de att »dubbelnamn och flera namn som efternamn tillåts». Enligt deras resonemang reduceras statusen hos det första elementet i ett dubbelt efternamn genom att det i Sverige behandlas som ett mellannamn. Dessa senare »får en lägre status eftersom de oftast inte skall skrivas ut helt», vilket sägs bero på att de skall »skrivas ut med en initial». Att mellannamn ofta eller alls skulle reduceras till en initial är mig obekant och kan i varje fall inte gälla i officiella sammanhang. Faktum är att mellannamnen istället har intagit just den status som motionärerna efterlyser för dubbelnamn, både i folks medvetande och i myndigheternas faktiska hantering. Detta tillstånd bör regleras antingen genom legalisering eller avskaffande.

Som det nu är framstår det i körkort och pass, de två främsta och mest offentliga av våra officiella personhandlingar, som att mitt efternamn är *Bruun Williams*. Det är det inte!

Källor och litteratur

Brylla, Eva, 2002: Ursäkta, hur var namnet? Personnamn i praktiskt bruk. Uppsala.

Erikson, Thomas, 2000: Brev till förf. 18 oktober. Riksskatteverket. Folkbokföringsenheten (Dnr 9269-00/112).

Namnlag utfärdad den 24 juni 1982 (Svensk författningssamling 1982:670).

Valterson, Mikaela & Rosenqvist, Helena Hillar, 2002/03: Motion till riksdagen L228. (http://www.riksdagen.se/debatt/motioner/motion.asp?dok_id=GQ02L2)

Zettersten, Ian, 2000: Brev till förf. 18 september. Skattemyndigheten. Skattekontoret i Uppsala (Dnr 619 31426-00/920).

Namn och samhälle 15

Namn

Hyllningsskrift till

EVA BRYLLA

den 1 mars 2004

Redigerad av
Svante Strandberg, Mats Wahlberg & Björn Heinrici

Uppsala universitet
Uppsala 2004